

19e jaargang
nummer 6
juni 1983

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

+++++
+ Bij elke bijzondere handeling +
+ gaat het denken aan het doen +
+ vooraf. Bij het handelen van +
+ klassen of massa's blijkt de +
+ betekenis van het handelen +
+ pas achteraf. Hier gaat de +
+ daad vooraf aan het begrip. +
+++++

Theo Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDRAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11, 8232 BD Lelystad
Postgiro 307695

DE CENTRUM - PARTIJ KRIJGT KONKURRENTIE

Op 24 december 1980 trok een bende bolsjewiki op naar een gebouw in de Parijse voorstad Vitry waar driehonderd gastarbeiders uit Mali kort tevoren waren ondergebracht. Aan het hoofd van de stoet reed een bulldozer en de bolsjewistische burgemeester Paul Mercieca liep vooraan in de stoet. Bij het gebouw van de gastarbeiders gekomen deed de bulldozer zijn werk. De stoep en de ingang van 't gebouw werden verwoest en in het gebouw maakten de volgelingen van de burgemeester gas, elektra en telefoon grondig onklaar. Tijdens de feestdagen ontbrak het de Maliërs aan elk comfort.

De zwarte Maliërs waren kort daarvoor naar het gebouw in Vitry overgebracht van een onbewoonbaar verklaard tehuis in de voorstad Saint Maur. De burgemeester van Vitry nu was van mening, dat de onbewoonbaarverklaring van het tehuis in St. Maur was gebruikt als voorwendsel om hem ongevraagd op te schepen met 300 ongewenste zwarte gastarbeiders. Daarom besloot hij tegen de verhuizing op te treden.

Inplaats van op te treden tegen de overheid en zijn troep volgelingen en de bulldozer in te zetten tegen bijvoorbeeld het gemeentehuis of de woning van de burgemeester van Saint Maur, moesten de gastarbeiders, die geheel onschuldig waren aan het gebeurde, het ontgelden. Het optreden van de burgemeester werd door middel van een demonstratie van 4.000 man door de CPF ondersteund. George Marchais, dé man van de CPF, liep mee in de stoet. Tevens schreef hij een brief aan de moefiti van Parijs - een hoog Mohammedaanse geestelijke in Frankrijk - waarin hij verklaarde volledig achter het optreden van de burgemeester van Vitry te staan.

Dit geval in Vitry stond niet op zichzelf. In de eveneens door bolsjewiki bestuurde voorstad Bagnolet werden bijvoorbeeld verscheidene hotels gesloten zonder dat de daarin vertoevende buitenlandse gastarbeiders ander woonruimte werd aangeboden. In het weekeinde van 7 en 8 februari 1981 organiseerde de bolsjewistische burgemeester van Montigny (ook een voorstad van Parijs) een protestbetoging voor het huis van een Marokkaans gezin waarvan leden zich schuldig zouden maken aan handel in verdovende middelen. Man, vrouw en acht kinderen vluchtten in paniek toen ze de menigte zagen aankomen. In de dagen vóór de protestbetoging waren door de bolsjewiki in het stadje pamfletten verspreid tegen het Marokkaans gezin van Mohammed Karbouch. Karbouch was nog nooit met de politie in aanraking geweest en het enige bewijsstuk waarover de bolsjewistische burgemeester van Montigny

beschikte bleek een brief te zijn waarin een buurvrouw het Marokkaans gezin van drughandel betichtte.

Het is aan geen twijfel onderhevig, dat ook in Frankrijk de weerzin tegen gastarbeiders steeds grotere vormen aanneemt, ook bij een groot deel der arbeiders. En het zijn dan in hoofdzaak de gastarbeiders uit de Noord-Afrikaanse landen, die het moeten ontgelden. Het is evenmin aan twijfel onderhevig, dat de CPF op de onlustgevoelens ten opzichte van buitenlandse werknemers inspeelt in de hoop op gunstiger stembusuitslagen. Of dat lukt is zeer de vraag, want de gebruikte methode is weinig subtiel te noemen.

Hier in Nederland is het Janmaat van de Centruumpartij wél gelukt zich bij de laatste verkiezingen een plaats in de Tweede Kamer te veroveren dank zij zijn regelmatig afgeven op de gastarbeiders. Hij was echter verstandig genoeg om geweld te vermijden. De Franse bolsjewiki zouden wat dat betreft nog wel iets van hem kunnen leren.

Er zijn echter meer partijtjes die azen op meer aanhang bij de bevolking en graag één of meer kamerzetels zouden willen veroveren. Daartoe behoort onder andere de Socialistische Partij, die een aantal jaren geleden een zeer maoïstische koers voer. Duidelijk is echter gebleken, dat met het steeds maar weer ophemelen van Mao en de Chinese republiek er weinig viel te bereiken en zeker geen kamerzetels. De S.P. ging zich daarom op andere terreinen bewegen. In die gemeenteraden waar ze zich een zetel veroverde, is ze actief op het sociale terrein en op dat van het milieu. Maar aan het grote werk in het parlement kwam de S.P. niet toe. Dus moesten er andere wegen worden gezocht. Welnu, wat Janmaat was gelukt met het afgeven op de gastarbeiders, moet ook de S.P. één of meer kamerzetels kunnen opleveren.

Natuurlijk zal de S.P. nooit erkennen, dat deze bedoeling achter haar optreden tegen de gastarbeiders zit. Welnee, de door haar uitgegeven brochure "Gastarbeid en kapitaal" wordt gepresenteerd als een doorwrochte studie over het probleem "gastarbeiders". Naast "vele gesprekken met betrokkenen en bandopnamen van radio- en tv-programma's" worden maar eventjes 67 geraadpleegde boeken, verslagen en kranteartikelen genoemd. Bij zo'n overvloed aan materiaal is het resultaat van circa 12 pagina's tekst maar zeer povertjes, vooral wanneer men bedenkt, dat van die twaalf pagina's dan nog 5 worden besteed aan het voorwoord en aan de rol van de gastarbeiders in de 19e eeuw. Voor het hedendaags gastarbeidersprobleem blijven er dan welgeteld 7 pagina's over.

Wie mocht menen, dat door het geringe aantal pagina's de konklusies van de S.P. vaag zijn gebleven, vergist zich deerlijk. Zij is zeer duidelijk in haar stellingname: de gastarbeiders moeten voor de keus worden gesteld om zich te laten naturaliseren (maar dan moeten ze zich wel volledig bij de Nederlandse cultuur aanpassen en goed Nederlands hebben geleerd) of ze moeten met een oprotpremie naar het land van herkomst terugkeren.

Natuurlijk heeft de S.P. in haar brochure wel argumenten voor haar zienswijze aangedragen. We zullen ze hier stuk voor stuk weergeven en onze mening er over geven.

- Een Turk, die een leidinggevende functie bij Verkade te Zaandam heeft wordt met instemming geciteerd: *"De buitenlanders beschouwen elke werkgever als een heer die zij dankbaar zijn omdat hij hen het brood laat verdienen. De personeelsafdeling heeft mij gevraagd: Hoe kunnen wij deze buitenlanders leiden? Ik heb toen gezegd: Leidt hen met een glimlach."* Door de S.P. wordt hieraan toegevoegd: *"Wanneer Nederlandse arbeiders dezelfde gedachtengang hadden als de hierboven omschreven buitenlanders, zouden ze*

al heel snel door de rest van hun kollega's worden uitgemaakt voor rotte vis. Té lang is er in Nederland strijd gevoerd, om een dergelijke houding ten opzichte van de werkgever nog te kunnen tolereren. 't Verschil in ontwikkeling en cultuur maakt het zeer moeilijk voor Nederlanders om met hun buitenlandse kollega's samen te werken en te wonen."

Hier wordt zonder meer beweerd, dat de buitenlandse arbeiders in het algemeen slaafs zijn en zich op geen enkele manier tegen hun bazen verzetten. We nemen direkt aan dat dit in sommige gevallen opgaat. Een illegale buitenlander zal bijvoorbeeld minder gauw geneigd zijn zich te verzetten tegen zijn baas. Maar 't gaat niet op alle buitenlandse arbeiders over één kam te scheren. Er zijn genoeg gevallen bekend, dat buitenlanders bij bepaalde conflicten zij aan zij streden met hun autochtone kollega's. Een duidelijk voorbeeld is de bedrijfsbezetting van 't Belgisch bedrijf Visseries et Trifileries Réunion in 1982, die negen maanden heeft geduurd. Over die bezetting zegt Lucien van Espen, één der bezetters: *"De gastarbeiders, dat was één van de machtigste ervaringen van de bezetting. Ik had nooit durven denken dat die Belgen, Turken, Grieken, Spanjaarden, Joegoslaven zo'n respekt zouden opbrengen wanneer bijvoorbeeld de Marokkanen op hun matje hun gebeden lagen te doen in de fabriek. Wij zijn er altijd in geslaagd alles te vertalen - zij kenden een beetje Frans, wij kenden een beetje Frans - in een soort eigen taaltje. Dat is belangrijk. Want als je nu ziet welke hetze er gevoerd wordt tegen de gastarbeiders, dan word ik bang. Ik heb nog een deel van de jaren dertig meegemaakt en je ziet nu dezelfde politiek terugkomen. Dat is een van de positiefste dingen uit de bezetting (van het bedrijf is bedoeld - D & G): ik kan je verzekeren dat wie nu de gastarbeiders raakt, ook de mannen van de VTR raakt."* We zouden zo zeggen: de S.P. kan het er mee doen.

Wel zeer fraai is, dat door de S.P. de Nederlandse arbeiders worden opgeroepen om tegen hun buitenlandse kollega's op te treden. Want dat doet zij, wanneer er wordt gezegd, dat de Nederlandse arbeiders de houding van de gastarbeiders tegenover hun werkgever "niet kunnen tolereren". En wat niet getolereerd kan worden daar moet natuurlijk tegen worden opgetreden.

- Een ander argument van de S.P. is, dat de vrouwen 't verdommen om Nederlands te leren en altijd maar thuis zitten. Dat zal voor een aantal wellicht gelden, maar zeker niet voor allen. Het is toch bekend, dat in sommige bedrijven juist veel buitenlandse vrouwen werken, zoals b.v. in kip-slachterijen. Het merkwaardige feit doet zich voor, dat de S.P. zelf in haar brochure een foto publiceert waar men in een bedrijf (waarschijnlijk) Turkse vrouwen bezig ziet. Enige nuancering is de S.P. volkomen vreemd. Er wordt in hevige mate gegeneraliseerd.

- Inderdaad is het voor b.v. Turken van het platteland een enorme overgang om hier in Nederland in een stad te komen wonen; woonomstandigheden, die zeker zó verschillen met wat zij gewend waren, dat het voor hen moet lijken of ze in een andere wereld terecht gekomen zijn. Nou en? Zeker, de S.P. heeft gelijk dat 't logisch is, dat zij veel angst hebben voor de opvoeding van hun kinderen die naar school gaan. Is dát echter een reden om ze terug te sturen? Zelf verkiezen ze blijkbaar die heel andere wereld hier. Ze zijn hier heen gehaald om te werken en ze hebben gedaan wat van hen werd verlangd. Mogen ze nu zelf beslissen of ze al dan niet terug willen gaan of moeten ze daarvoor te rade gaan bij de S.P.? Waar haalt die partij eigenlijk al die pretenties vandaan?

- Een wel heel zwaarwegend argument van de S.P. is blijkbaar het vol-

gende: "Maar ook dat thuis is heel anders dan zij gewend waren. Er is elektriciteit en gas, hetgeen betekent: er komen - meestal tweedehands - gaskachels, geisers, wasmachines, douches en elektrische strijkijzers. Allemaal apparaten waar zij niet goed mee overweg kunnen. Zelfs WC's zijn voor hen dikwijls 'heel vreemde dingen'. Wat er in sommige gevallen op neer komt dat de toilet-pot wordt gesloopt en ze de WC gaan gebruiken zoals er in Frankrijk hurk-WC's bestaan. Maar het gebeurt ook dat een tweedehandsverkoper aan een Turk of Marokkaan een wasmachine verkoopt maar die machine op een dusdanige manier werd aangesloten dat het spoelwater, zonder afvoer, werd geloosd op de vloer. Men kan zich voorstellen dat dat moeilijkheden gaf met de mensen, die daar onder woonden."

"In sommige gevallen..."; "het gebeurt ook..." en dan volgen de generalisaties waar de S.P. zo bijzonder sterk in is. Goed, er is dan eens een gezin geweest dat het toilet als hurk-WC gebruikte. Ook is er eens wateroverlast geweest bij benedenburen doordat de afvoer van de wasmachine niet of niet goed was aangesloten. Nou en? Moeten ze daarom terug? Kennen ze bij de S.P. de verhalen niet over Nederlandse gezinnen, die b.v. de badcel gebruikten als opslagplaats voor kolen? De schrijver van dit artikel heeft in Amsterdam 15 jaar lang boven een groot gezin gewoond waar de badcel ook niet werd gebruikt om in te douchen, maar als opslagplaats. Voorts had hij inderdaad óók wateroverlast in zijn box, die onder de woning van zijn benedenburen lag. Tevens kon bij hem in de zomer de deur naar 't balkon niet open wanneer ook de benedenburen die deur open hadden. Dit vanwege de stank die dan naar boven kwam. Niet zo ver bij hem vandaan, ongeveer 400 meter, werd in de keuken van een gezin een ponypaardje gestald. Dit waren dan géén gezinnen van Turkse, Marokkaanse of wat voor gastarbeiders dan ook, maar Nederlandse gezinnen. Wat moet er nu met dergelijke gezinnen gebeuren? Ook maar een oprotpremie geven? Maar waar moeten ze dan heen gestuurd worden? De S.P. zal met al haar wijsheid wel een oplossing weten.

- In de brochure ontbreekt ook niet het verhaal van ene Nazim Ozturk, die vanwege het vasten op Ramadan zo was verzwakt, dat hij zijn werk in de haven niet meer kon doen. Volgens de S.P. is het voor een zó gelovige Turk onverantwoordelijk werk in de Rotterdamse haven te doen. Zijn verzwakt lichaam kan ook een gevaar worden voor zijn medearbeiders.

Hier is weinig tegen in te brengen. Maar hebben wij hier in Nederland ook niet die gelovige mensen, die vanwege hun weigering zich tegen bepaalde ziekten in te laten enten een gevaar voor hun omgeving en hun medearbeiders vormen? Het is nog niet zo heel lang geleden, dat er in Staphorst een vreselijke polio-epidemie heerste omdat de ouders weigerden hun kinderen tegen die ziekte in te laten enten.

- Volgens de S.P. is het niet waar, dat de gastarbeiders hier kwamen om het vuile en onaantrekkelijke werk te doen, dat de Nederlandse arbeiders niet wilden verrichten. Volgens de S.P. blijkt uit recente gegevens, dat ook voor het zogenaamde vuile of ongeschoolde werk vele Nederlandse werklozen zich aanmelden. "Het is momenteel niet ongebruikelijk", aldus het geschrift, "mensen met enkele diploma's op zak te zien werken bij de gemeentereiniging..." Volgens de S.P. werden de gastarbeiders hier niet door de ondernemers heengehaald om het vuile werk te doen, neen, de enige reden was, dat zij de gastarbeiders minder hoefden te betalen.

In de eerste plaats baseert zij dit standpunt op de huidige toestand wat betreft de werkgelegenheid. Het is toch algemeen bekend, dat in de ja-

ren, dat het ondernemerdom begon gastarbeiders naar Nederland te halen, er hier een tekort aan werkkrachten was. De ondernemers boden in het begin van de jaren zestig gewoon tegen elkaar op om de arbeiders bij elkaar weg te kopen. De één belofde de arbeiders een bromfiets om naar en van het werk te gaan, een tweede had weer andere faciliteiten. In feite is ook de vijfdaagse werkweek een gevolg van een tekort aan werkkrachten. Om het tekort aan te vullen beloofden sommige werkgevers de arbeiders een vijfdaagse werkweek. Anderen, die óf ook om arbeidskrachten verlegen zaten óf bang waren dat de arbeiders bij hen zouden worden weggelokt, konden toen niet achterblijven. Het werkte als een sneeuwbal en binnen de kortste keren was de vijfdaagse werkweek een feit. Dat de gastarbeiders juist de vuilste baantjes kregen kwam omdat die altijd het slechtste worden betaald. En bij een tekort aan werkkrachten konden de Nederlandse arbeiders eisen stellen en baantjes zoeken, die minder vuil of aantrekkelijker waren en beter betaald werden.

Het is natuurlijk niet waar, dat de gastarbeider, die bij de gemeentereiniging werkte, minder kreeg uitbetaald dan zijn Nederlandse kollega, die naast hem de vuilnisbakken leegkierde of naast hem stond te vegen. Het waren en zijn niet de gastarbeiders, die legaal bij de ondernemers werken, die minder betaald krijgen. Dat zijn de illegalen. Bij hen wordt misbruik gemaakt van het feit dat ze kwetsbaar zijn. En natuurlijk wonen de gastarbeiders overwegend opeengepakt in de slechte huizen. Nu zou men van een "socialistische" partij verwachten, dat zij juist partij voor de buitenlandse proletariërs zou kiezen en zou eisen, dat aan hen evenveel wordt betaald als aan hun Nederlandse kollega's en dat ook voor hen goede huizen beschikbaar komen. Maar nee, de "socialisten" van de S.P. zeggen: ze worden minder betaald en ze wonen opeengepakt in slechte huizen in de mindere buurten en daarom moeten ze oprotten.

Als klap op de vuurpijl komt dan nog dat de S.P. de terugkerende buitenlandse arbeiders een premie van zo'n f 75.000 wil laten uitkeren door de overheid, dat wil zeggen door de arbeidersklasse, want alleen die zorgt in wezen voor het overheidsgeld. Zij schaarst zich daarbij aan de zijde van een chef van Verkade, die volgens de S.P.-brochure zei: *"Voor de werkloze buitenlanders zie ik het somber in. Geef ze een flink bedrag en vraag of ze terug gaan naar hun eigen land. Hier zijn ze niet gelukkig."*

Het schijnt noch in het hoofd van deze chef, noch in de hoofden van de P.S.-ers op te komen, dat het toch veel logischer zou zijn, als er dan toch een oprotpremie moet worden uitgekeerd, deze moet worden geput uit de winsten van het bedrijfsleven. Die winsten zijn immers tot stand gekomen mede door de arbeid van de gastarbeiders.

Overigens zal het wel waar zijn, dat de werkloze buitenlandse arbeiders hier niet gelukkig zijn. Maar denkt de Verkadefief en ook de S.P. wellicht dat de Nederlandse werklozen, die vroeg of laat aan de bijstand vervallen, hier wél gelukkig zijn?

Er zou over dit onderwerp vanzelfsprekend nog veel meer zijn te zeggen. Ruimtegebrek belet ons dat. Wellicht dat we er in de naaste toekomst nog op terugkomen. Nu alleen nog dit:

Er wordt inderdaad soms wel wat vlug over diskriminatie en racisme gesproken. Maar organisaties als de Franse C.P. en de Nederlandse S.P., die hun internationale solidariteit menen te moeten tonen door tegen buitenlandse gastarbeiders aan te schoppen, vragen eigenlijk om van diskriminatie en racisme te worden beschuldigd, onverschillig of hun standpunt z'n

wortels vindt in een eerlijke overtuiging of in opportunisme. Zowel in het ene als in het andere geval is het een kwalijke zaak.

=====

HOE DE JONGSTE STAKING BIJ LEYLAND

BEGON EN HOE ZIJ EINDIGDE

In het Britse industriestadje Cowley bij Oxford staat de fabriek waar op 1 maart j.l. een gloednieuw model personenauto van de lopende band kwam: de *Maestro*, samen met de sinds eind 1981 in Longbridge bij Birmingham vervaardigde *Metro* de trots en de hoop van British Leyland. Tot op het moment dat dit nieuwe model werd gelanceerd was Leyland's *Metro* de meestverkochte wagen in Groot-Brittannië. De *Maestro* echter sloeg alle rekords. In vier weken tijds werden er 6.200 exemplaren van verkocht. Na een reeks van even moeilijke als roerige jaren scheen het Leyland-concern wat zorgelozer tijden tegemoet te gaan. Toen, als een donderslag bij heldere hemel, brak er op maandag 28 maart in Cowley een staking uit die ruim vier weken zou duren en die het bedrijf op een verlies van 19.000 auto's met een verkoopwaarde van meer dan £ 100 miljoen zou komen te staan.

Direkte aanleiding tot 't konflikt was het besluit van de plaatselijke direktie, dat er voortaan tot aan het officiële einde van de werktijd zou moeten worden gearbeid en dat het personeel niet langer drie minuten eerder zou mogen ophouden om handen te wassen en zich op te knappen. "Wanneer", aldus de direktie, "de lopende band bij iedere ploeg niet te vroeg wordt stilgezet, dan kunnen er 4.100 inplaats van 4.000 wagens per week geproduceerd worden. Die produktievermeerdering is vereist om de kosten te drukken en de konkurrentiepositie te verbeteren. Bovendien worden de arbeiders ervoor betaald om hun werktijd vol te maken..."

De arbeiders namen het niet. De fabriek behoorde, eer zij deel ging uitmaken van het in 1968 door tal van fusies gevormde en genationaliseerde Leyland-concern, tot de British Motor Corporation, producent van o.a. *Austin* en *Rover*, merken die tot op heden in Cowley ook worden geproduceerd. Vóór 1968 al bestond de oogluikend toegestane gewoonte, dat de lopende band drie minuten te vroeg werd stopgezet. Na zoveel jaren, waarin aan dat gebruik nimmer werd getornd, beschouwden de arbeiders 't als een stilzwijgend verworven recht, dat zij zich niet wilden laten ontnemen.

De staking kwam als een volslagen verrassing voor iedereen: voor de managers, voor de vakbondsbestuurders en zelfs voor de shop-stewards, die er zich echter onmiddellijk achter schaalden, dat in tegenstelling tot de twee betrokken bonden, die pas na een dag of tien en eerst onder sterke druk van de basis de aktie officieel maakten.

In de voorafgaande twee jaar hadden andere fabrieken van Austin en Rover stuk voor stuk de 'drie minuten om z'n handen te wassen' afgeschaft zonder dat er ernstige konflikten waren ontstaan. In Cowley liep het anders. Ten behoeve van de *Maestro* waren daar £ 200 miljoen geïnvesteerd en er werd een wagen geproduceerd die bestemd was om allereerst de Britse markt voor Leyland terug te veroveren en vervolgens ook op de Europese te

konkurreren. Dat, gevoegd bij de eerste verkoopsuccessen, maakte dat de arbeiders zich niettegenstaande de slechte economische situatie in het algemeen en niettegenstaande een werkloosheidscijfer van boven de drie miljoen sterk genoeg voelden om zich te verzetten.

Om 7.15 uur op de bewuste maandagmorgen stroomde de fabriek leeg. De 5.000 arbeiders legden als één man het werk neer. Omdat zij - althans de eerste tien dagen - 'wilde' stakers waren, hoefden zij niet op een uitkering van de bond te rekenen. Dat zij zich niettemin tot de strijd schaarde en dat een als uiterst gematigd bekend staande shop-steward als David Buckle zich tot één van hun belangrijkste woordvoerders maakte, dat er onder de 5.000 niet één enkele onderkruiper was te vinden en dat derhalve niemand het nodig vond om bij de fabriek te posten, dat alles bij elkaar vormde een duidelijke aanwijzing, dat er in Cowley méér aan de hand was dan op het eerste gezicht wel scheen.

Inderdaad was er ook hier weer sprake van de bekende druppel die de emmer deed overlopen. De strijdvaardigheid van de Leyland-arbeiders sproot voort uit hun werksituatie. Op die situatie werd gedurende het konflikt de aandacht gevestigd door twee Britse bladen, de *Sunday Times* en de *Guardian*. Het zondagsblad beschreef op 3 april j.l. de werkdag van een monteur aan de lopende band van de Maestro. In precies 100 seconden moet hij twee stootkussens van rubber met een elektrische schroevendraaier in 't achterste deel van de karosserie bevestigen en drie elektrische leidingen aarden. Tijdens zijn werkdag van acht uur (vier uur vóór en vier uur ná de lunchpauze) draait hij 1.792 schroeven vast, bevestigt hij 492 stootkussens en maakt hij 938 aardverbindingen in 246 auto's. Als hij naar de w.c. moet of een ogenblik pauzeren wil (wat hem tot een bepaald maximum is toegestaan) dan moet hij toestemming aan de voorman vragen en dan kan hij de lopende band pas verlaten nadat deze zolang een plaatsvervanger voor hem heeft aangewezen. Ziedaar, zo legde de *Sunday Times* zijn lezers uit, waarom drie minuten korter of langer werken voor een monteur als hij zoveel uitmaakt. De *Guardian* schreef op 22 april:

"Hoeveel van onze lezers zouden bereid zijn om te gaan werken in een bedrijf, waar je je vinger op moet steken en verlof moet vragen om naar het toilet te gaan? Welnu, dat soort van discipline wordt er ingesteld wanneer massaproductie van auto's tegen concurrerende prijzen dient te geschieden. Natuurlijk kan een hoog loon mensen er toe brengen een dergelijke discipline te accepteren. Maar een loon dat daartoe hoog genoeg is kan de autoindustrie niet betalen. Automobielarbeiders verdienen hooguit wat er gemiddeld door een arbeider wordt verdiend. Als de economische crisis voortduurt zullen ze weldra minder verdienen. Wat er in Cowley in het geding is, dat is de menselijke waardigheid, het zelfrespekt. De wil tot verzet is een wanhoopsuiting..."

Het ging in Cowley bepaald niet alléén maar om de drie minuten voor het handenwassen. Van het begin af aan maakten de stakers duidelijk dat ze nu eindelijk eens genoeg hadden van het ouderwetse en autokratische optreden van de bedrijfsleiding. Ze verweten de direktie, dat deze beslissingen nam, zonder dat er ooit ook maar van enig overleg sprake was. Ze waren het zat, zo zeiden ze, dat er altijd en ook ditmaal over hen maar zonder hen besluiten werden genomen.

Nauwelijks was nu de staking een feit of de direktie in Cowley poogde

met kleine koncessies de arbeiders weer aan het werk te krijgen: de drie minuten voor het handenwassen zouden niet direkt, maar 'in fasen' worden afgeschaft en in een niet al te verre toekomst zouden de werknemers ook hogere premies tegemoet kunnen zien. Op 5 en 6 april werd dat aanbod van de direktie door de stakers praktisch unaniem verworpen. Hun woordvoerders verklaarden: "Een gewoonte die door langdurige praktijk is ingeburgerd kan niet door de direktie met een luizig footje worden afgekocht" 1). De direktie van haar kant hield onwrikbaar vast aan 't standpunt dat er terwille van een produktiviteitsverbetering door elke ploeg langer zou moeten worden doorgewerkt. Dat men, zoals een enkele Britse krant betoogde, produktiviteitsverbetering met veel meer succes langs andere weg kon bereiken dan door de arbeiders tegen zich in 't harnas te jagen, dat was iets waarvoor men bij de Austin en Rover-sektie van Leyland kennelijk geen begrip kon opbrengen. Daarna zat het konflikt muurvast.

Op dat moment werden de vakbonden - de *Transport and General Workers' Union* en de *Amalgamated Union of Engineering Workers* - van twee kanten benaderd, van de kant van de stakers (via lokale funktionarissen en shop-stewards) en van de kant van de onderneming. De shop-stewards drongen erop aan, dat de bonden de 'wilde' aktie officieel zouden maken, omdat dan de stakers een uitkering van minimaal £ 12 per week zouden krijgen en ze zonder dat mogelijk genoodzaakt zouden zijn hun strijd op te geven. Staffunktionarissen van Austin-Rover daarentegen zochten op 7 april kontakt met de vakbondsleiders omdat de bedrijfsleiding juist voorkomen wilde dat de vakorganisaties zich achter de arbeiders zouden scharen.

De bonden bevonden zich in een lastig parket. Iets meer dan zes jaar geleden was British Leyland een heterogeen koncern dat zich op de rand van het bankroet bewoog en dat bij het ondernemerdom in een kwade reuk stond vanwege de strijdbaarheid van zijn personeel. 't Was een bedrijf waar tengevolge van - veelal 'wilde' - stakingen per jaar méér arbeidsuren verloren gingen dan in welk ander bedrijf in Groot-Brittannië. In 1977 werd een zekere Michael Edwardes tot president-direkteur benoemd. Hij zag voor BL slechts één overlevingskans: opvoering van de produktiviteit. Dat stond voor hem gelijk met grotere efficiency, minder stakingen en méér discipline. Edwardes voerde niet alleen ingrijpende reorganisaties door, hij keerde zich ook terstond tegen datgene wat hij als het grootste 'gevaar' beschouwde: de invloed die de shop-stewards uitoefenden op grond van 't vertrouwen dat zij hadden weten te winnen. Bij zijn strijd tegen de shop-stewards zocht Edwardes bondgenoten. Hij vond er twee. Enerzijds slaagde hij erin - door met massa-ontslag te dreigen en een politiek van chantage te voeren - de arbeiders te intimideren en dientengevolge van de shop-stewards te vervreemden 2). Anderzijds wist hij behendig in de kaart van de vakbewegingsbureaucratie te spelen, wie de invloed van de shop-stewards op de achterban al lang een doorn in 't oog was en wie het bepaald niet ongelegen kwam, dat deze binnen het Leyland-koncern hoe langer hoe meer geïsoleerd raakten.

In de loop van 1980 werden de arbeidsverhoudingen bij Leyland op geheel nieuwe leest geschoeid. Ze werden geregeld en vastgelegd via een lange reeks van bepalingen, zwart op wit gesteld in een 'blauwboek' van maar liefst 92 bladzijden. Een man als Edwardes had natuurlijk over de inhoud van dat 'blauwboek' geen overleg met de arbeiders geduld. Vooraanstaande vakbondsleiders echter waren wél bij de totstandkoming ervan betrokken en hadden de bewuste regelingen met hun handtekening bekrachtigd. De Austin-

Rover-direktie te Cowley wendde zich tot hen, omdat de afschaffing van de srie minuten voor handenwassen juist berustte op de bepalingen van dat beruchte 'blauwboek' 3). Austin-Rover-direkteur Harold Musgrove voerde in Londen g e h e i m e besprekingen met Moss Evans, de sekretaris-generaal van de Transport and General Workers' Union, en met Terry Duffy, de voorzitter van de Amalgamated Union of Engineering Workers 4).

In feite was de situatie zo, dat de TGWU en de AUEW gezwicht waren voor een dreigement van Edwardes dat hij - als de produktiviteit niet zou worden opgevoerd - desnoods BL zou likwideren, waarmee dan zo'n 100.000 arbeidsplaatsen (ongerekend nog vele in toeleveringsbedrijven) verloren zouden gaan. Met het argument, dat 'de werkgelegenheid behouden moest worden' toonden de bonden zich bereid mee te werken aan een verstrakking van de discipline en waren zij de 'medeplichtigen' van Edwardes geworden, iets wat geheel paste bij hun wezenlijke funktie. Om die te kunnen uitoefenen en om te kunnen meehelpen bij het 'disciplineren' van het Leyland-personeel moesten de bonden echter tegelijkertijd tot op zekere hoogte zorgen voor het handhaven van de schijn dat zij, als het erop aankwam, in de bres sprongen voor de arbeiders. Hun optreden bij het konflikt te Cowley valt uit dit alles nauwkeurig te verklaren.

Toen de staking eind maart uitbrak hielden de bonden (medeplichtigen van Edwardes) zich afzijdig. Toen en de Austin-Rover-direktie en de arbeiders beiden op hun stuk bleven staan handhaafden ze formeel die afzijdigheid, maar hun plaatselijke funktionarissen kregen de opdracht om kontakt met de bedrijfsleiding op te nemen. Tevergeefs raadden die plaatselijke bestuurders hun leden aan om de aktie te beëindigen 5). Musgrove van zijn kant speelde het spelletje dat hij van z'n grote baas Edwardes had geleerd en legde twee troeven op tafel: hij dreigde iedere staker te ontslaan die niet binnen enkele dagen het werk zou hebben hervat en hij verklaarde aan iedere journalist die het maar wilde noteren, dat de hele aktie was opgezet door de shop-stewards *"die terugverlangden naar de situatie van de jaren '70 toen er van het 'blauwboek' nog geen sprake was en door hun schuld British Leyland niet kon konkurreren met de autoindustrie van Europa en van Japan"* 6). De stakers reageerden niet, maar de bonden - als de dood dat de shop-stewards iets van hun positie van de jaren '70 zouden terugveroveren - kwamen onmiddellijk in beweging. Toen de arbeiders op 14 april voor de tweede keer een voorstel van de direktie verwierpen, maakte eerst de TGWU en maakte vervolgens ook de AUEW de staking officieel. Ze deden dat, zeiden ze, om krachtig verzet te kunnen bieden tegen het dreigende ontslag. Nadat de vakbeweging een aantal jaren terug in het belang van de werkgelegenheid met Edwardes had meêgedaan, kwam zij thans, in het belang van de werkgelegenheid, tegen een onder-direkteur van Edwardes in verzet. Althans, zo l e e k het.

Niet zodra hadden de bonden zich achter de staking geschaard of Musgrove maakte bekend, dat de ontslagbrieven voorlopig nog niet zouden worden verstuurd. Musgrove besepte kennelijk dat met de bemoeienis van de bonden de kansen waren gekeerd, niet ten gunste van de arbeiders maar ten gunste van het bedrijf. In Londen en elders (maar steeds ver buiten het gezichtsveld van de arbeiders) werden opnieuw geheime onderhandelingen gevoerd en onderwijl werden er rookgordijnen gelegd. Musgrove verzekerde dat hij met zijn ontslagdreiging allerminst had gebluft, de TGWU blufte, dat er een algemene staking van alle Leyland-arbeiders zou worden overwogen, indien er inderdaad ontslagen zouden vallen. Wat er gebeurde was dit, dat

de bonden met een kompromisvoorstel voor de dag kwamen dat maar nauwelijks verschilde van de voorstellen die tot dusver door de direktie waren gedaan. TGWU-sekretaris Moss Evans verklaarde er zelf van, dat zijn leden er wel niet zo gelukkig mee zouden zijn, maar hij voegde daaraan toe, dat het de enig mogelijke oplossing behelsde 7).

Dit voorstel en nieuwe, maar slechts op onbetekenende punten gewijzigde voorstellen van de bonden werden telkens opnieuw aan de stakers in Cowley voorgelegd en telkens opnieuw door hen verworpen. Daarbij werd echter de meerderheid die zich tegen de voorstellen uitsprak voortdurend kleiner. De ontslagdreiging werd als stok achter de deur gehouden, van het 'blauwboek' werd door de bonden die eraan hadden meegewerkt als een onwrikbaar gegeven uitgegaan en met alle middelen waarover vakbondsleiders en management beschikten werden de arbeiders murw gemaakt.

Aan het einde van de vierde stakingsweek kwamen de bonden met de bedrijfsleiding overeen, dat de drie minuten voor het handenwassen geleidelijk zouden worden afgeschaft, dat er hogere bonussen zouden worden verstrekt en dat er een uit vier man bestaande kommissie van onderzoek zou komen, die de klachten over 'diktatoriaal optreden' enz. zou behandelen en wegen ter verbetering van het arbeidsklimaat zou voorstellen. Afgezien van die kommissie - waarvan veel tam-tam werd gemaakt - een kompromis dat niet zichtbaar afweek van datgene waartoe de direktie zich eind maart al bereid toonde. Geen wonder dat de shop-stewards zich vierkant tegen een dergelijk kompromis verklaarden en zich uitspraken voor voortzetting van de strijd. Maar daarop hoorden ze van de bestuurders dat deze met Musgrove overeengekomen waren dat de arbeiders over dat laatste voorstel zouden stemmen zonder dat de shop-stewards hun tevoren een advies hadden gegeven. Het betekende dat na een lange uitputtingsslag het laatste gevecht in het voordeel van British Leyland en de bonden werd beslecht. Op woensdag 27 april kwamen de Maestro's weer van de lopende band die al die tijd had stilgestaan.

De vakbondsbestuurders spraken in het openbaar van een 'verloren staking'. Terry Duffy verklaarde: "*Stakingen leveren nooit een overwinning op, alleen maar nederlagen, zowel voor het bedrijf als voor de arbeiders. Zij hebben produktieverlies geleden en onze mensen verlies aan salaris.*" 8). De werkelijkheid was anders. De direktie van British Leyland én de bonden (co-auteurs van het 'blauwboek') konden zich in de handen wrijven. De shop-stewards hadden geen centimeter terrein heroverd, de arbeiders moesten zich onder het juk van de strakkere discipline scharen. De spreekbuis van de Britse heersende klasse jubelde, dat het de moeite had geloond dat de managers in Cowley het been stijf hielden 9).

1) *The Times* van 7 april 1983.

2) Michael Edwardes werd tot president-direkteur van het staats-automobielbedrijf benoemd toen de Labour-regering van Jim Callaghan nog aan het bewind was. Zijn op het beginsel van verdeel en heers gebaseerde bedrijfspolitik en de wijze waarop hij duidelijk maakte, dat de direktie baas in huis wenste te zijn, maakten diepe indruk op Callaghan's opvolgster, mevrouw Thatcher en op héél haar kabinet van Conservatieven. Hoewel zij voor staatsbedrijven vrijwel nooit een goed woord over heeft, werden Leyland in het algemeen en Edwardes in het bijzonder bij verscheidene gelegenheden door haar geprezen. In-

een onlangs verschenen boek - "Back from the brink" ("Terug van de rand") - maakt Edwardes er melding van. Zijn boek is overigens in de eerste plaats het verhaal van zijn onafgebroken strijd tegen iedere machtsvorming van de Leyland-arbeiders.

- 3) *The Times* van 8 april 1983. In de *Sunday Times* van 3 april is erop gewezen, dat het 'blauwboek' een eind maakte aan allerlei vroegere overeenkomsten waarbij aan de arbeiders, via de shop-stewards een zekere mate van 'inspraak' werd gegarandeerd en dat daarom b.v. een shop-steward als de reeds door ons genoemde David Buckle tot de felle tegenstanders van Edwardes behoorde.
- 4) *The Financial Times* van 11 april 1983.
- 5) *The Times* van 11 april 1983.
- 6) idem van 16 april 1983.
- 7) *The Financial Times* van 18 april 1983.
- 8) *The Sunday Telegraph* van 24 april en *The Times* van 27 april.
- 9) *The Times* van 25 april 1983.

=====

HOE DENKEN 'WILDE' STAKERS OVER DE
BONDEN DIE HEN IN DE STEEK LIETEN

"Zouden de arbeiders die in de zomer van 1969 tijdens een wilde staking te Port Talbot (Z. Wales) vernielingen aanrichtten in een vakbondskantoor, dat óók gedaan hebben, indien ze géén duidelijk inzicht hadden gehad in het wezen van de vakbonden?..."

Ziedaar, zoals men zich herinneren zal, de vraag die ons werd voorgelegd door een Engelse vriend. Wij hebben in onze vorige aflevering zijn vraag van een beknopte toelichting voorzien, maar zagen ons genoodzaakt de beantwoording ervan uit te stellen. Thans willen wij er ons mee bezig houden. Wij doen dat niet omdat wij de aktie waarnaar hij verwees voor uitermate leerzaam of typerend houden, maar omdat achter zijn vraag een hardnekkig misverstand schuil gaat, sterker nog: een volstrekt verkeerd inzicht, dat krachtige bestrijding verdient.

Onze briefschrijver is heel duidelijk van mening, dat de 1.300 hoogovenwerkers van 't (genationaliseerde) staalbedrijf "Margam" die begin juli van genoemd jaar de arbeid neerlegden, nauwkeurig wisten, dat de vakbeweging een instituut van de kapitalistische maatschappij is en als zodanig partij zou kiezen voor de direktie. Wij huldigen een lijnrecht tegenovergestelde opvatting. Niet uit een klaar inzicht in 't wezen van de vakbeweging en de vakbonden hebben de bewuste arbeiders gehandeld toen zij op het kantoormeubilair hun woede koelden. Integendeel, hun optreden valt juist daaruit te verklaren, dat een dergelijk inzicht hun ten enenmale ontbrak. Wat hen dreef was een gevoel van bittere teleurstelling, die zich daarom van hen meester maakte, omdat zij van hun vakbond een totaal ándere houding hadden verwacht. Dat gevoel van teleurstelling werd ongetwijfeld nog groter toen niet alleen de National Union of Blastfurnacemen (de landelij-

ke bond van hoogovenwerkers) zich tegen hen keerde, maar ook het overkoepelende vakverbond TUC.

Wij willen het verloop van de gebeurtenissen hier nog even iets uitvoeriger schetsen dan wij het de vorige keer in een verklarende voetnoot hebben gedaan ("D & G", mei '83, blz. 13). Toen de na de tweede wereldoorlog optredende Labour-regering de Britse staalnijverheid nationaliseerde werden de meeste staalbedrijven ondergebracht in de British Steel Corporation (BSC). Maar dat betekende niet dat van toen af in alle fabrieken van BSC de loonkosten op dezelfde manier werden berekend en overal dezelfde lonen werden betaald. In Port Talbot, waar een uiterst modern bedrijf gevestigd was, verdienden de hoogovenwerkers méér dan elders. In de loop van het jaar '69 wilde de BSC-direktie een einde maken aan de ongelijke lonen en wel door aan de bewuste arbeiders daar voortaan hetzelfde te betalen als hun kameraden in de overige BSC-bedrijven betaald kregen.

De hoogovenwerkers in Port Talbot vonden, dat een andere oplossing voor de hand lag. Zij eisten dat overal de lage lonen tot het peil van het bedrijf aldaar, dat wil zeggen tot £ 13 ls. 6d. zouden worden opgetrokken en ze gingen in staking om aan die eis kracht bij te zetten. Het was een onofficiële staking. Jim Barry, algemeen sekretaris van de National Union of Blastfurnaceman, weigerde zich achter de aktie te scharen en verklaarde dat hij niets voor de strijdende arbeiders kon doen zolang ze het werk niet zouden hebben hervat.

Indien de hoogovenwerkers in Port Talbot geen enkele illusie koesterden omtrent het wezenlijk karakter van de vakbeweging - zoals onze Engelse vriend beweert - dan zouden ze het standpunt van Jim Barry hebben kunnen voorzien en ze zouden het, op grond van hun klaar inzicht, hebben begrepen als de onvermijdelijke konsekwentie van de funktie die de vakbonden in de huidige samenleving vervullen. Dat ze woedend werden, zoals een klein jaar later de glasblazers van de Pilkington-fabriek in St. Helens bij Liverpool woedend werden toen ze zich door hun vakbond in de steek gelaten voelden, bewijst naar onze mening overduidelijk, dat ze een andere kijk op de vakbeweging hadden dan onze vriend hun toeschrijft.

Wie de vakbonden als instellingen van de burgerlijke samenleving beschouwt, zal zich niet boos maken wanneer de vakbonden zich dienovereenkomstig gedragen en die zal zich, bij een optreden als dat van Jim Barry niet door hen bedrogen voelen. De arbeiders in Port Talbot voelden dat wél en ze voelden zich nog des te meer bedrogen, toen de National Union of Blastfurnacemen op een gegeven moment tóch onderhandelingen met British Steel begon en vervolgens, geheel buiten hen om, een kompromis sloot, dat niet weinig afweek van de oplossing die zij voorstelden.

In de ogen van de stakende hoogovenwerkers was de vakbond er om voor hun belangen te vechten. Ze beseften allerminst, dat de vakbond er is om de sociale vrede te handhaven en dat de National Union of Blastfurnacemen derhalve alleen maar onderhandelingen met de BSC-direktie was begonnen om een einde aan de stakingen te maken. Dat ze, zoals destijds het blad *Socialist Leader* schreef 1), verstoord waren door de manier waarop die onderhandelingen werden gevoerd, bewijst dat hun een dergelijk besef ontbrak.

De staking van juli en augustus 1969 bij het BSC-bedrijf 'Margam' in Port Talbot is niet het enige voorbeeld van een gewelddadig optreden van

1) *Socialist Leader* van 2 augustus 1969.

arbeiders tegen vakbondseigendommen of tegen vakbondsbestuurders. In oktober 1960 werden in een overvolle vergaderzaal in Oss tijdens een staking in een deel van de vleesverwerkende industrie bestuurders van de katholieke bond Sint Joris met vuisten, stoelen en bierflessen bestookt onder het honend geloei van ruim vijfhonderd stakers. Nadat de vakbondsleiders van het toneel waren gesmeten of gesprongen en overhaast een goed heenkomen hadden gezocht, werden zij nog tot op straat achtervolgd en daar aangeval- len 2). Een paar jaar later moesten elders in de provincie Noord-Brabant vakbondsbestuurders haastig de wijk nemen toen ze werden bedreigd door woedende arbeiders die met vuilnisemmers zwaaiden. In beide gevallen kwamen de funktionarissen aan 'wilde' stakers uitleggen, dat ze hun aktie onmogelijk konden steunen. Er zijn daarnaast, zowel in Nederland als in België, Frankrijk, West-Duitsland en Groot-Brittannië, nog vele andere malen vakbondsleiders bedreigd, gehoond, uitgefloten of tijdens een smadelijke aftocht met beledigingen overstelpt 3). Zowat in elk der genoemde industrielanden is er sprake geweest van bestorming of bezetting van vakbonds- bu- relen, welke al dan niet gepaard gingen met vernielingen. In Nederland is bijvoorbeeld het Rotterdamse kantoor van de vervoersbond FNV gedurende een havenstaking enige tijd bezet geweest.

Al deze gebeurtenissen getuigen ontegenzeggelijk en onmiskenbaar van een kloof tussen de vakbeweging en de arbeiders, een kloof die telkens op- nieuw ontstaat en vaak genoeg breder lijkt dan de voorafgaande keer dat ze zich openbaarde. Maar deze duidelijk waarneembare kloof is n i e t ont- staan als gevolg van een groeiend inzicht van de arbeiders in het ware ka- rakter van de vakbeweging. Het is omgekeerd: telkens wanneer bij de een of andere aktie deze kloof zichtbaar werd, droeg zij een klein beetje en vaak genoeg slechts tijdelijk bij tot een wat beter inzicht van de arbeiders. Voor zover er niet slechts in Port Talbot maar ook elders, hetzij in Groot- Brittannië, hetzij op het Europese kontinent, sprake was van gewelddadig- heid, sproot deze daaruit voort dat de arbeiders allesbehalve kritisch te- genover de vakbeweging stonden en zich geschokt voelden toen ze hun ver- trouwen zagen beschaamd.

Aan de gewelddadigheid waarop hier wordt gedoeld, gaat - en dat is even logisch als karakteristiek - bijna altijd het verwijt vooraf, dat de bond de arbeiders heeft 'verraden'. Zó wordt het door hen ervaren, zó zien zij het. Maar in werkelijkheid blijft de bond volkomen trouw aan zijn ei- gen wezen en handelt hij alleen maar in strijd met het (verkeerde) beeld dat de arbeiders van de vakbeweging in hun hoofd hebben. Niettemin kan men met evenveel recht beweren dat de bond de arbeiders bedriegt als men bewe- ren kan dat de arbeiders, voor wat de bond betreft, zichzelf bedriegen. De bond bedriegt de arbeiders omdat hij geen enkele moeite doet aan het zelf- bedrog van de arbeiders een eind te maken. Hij laat dat na, aangezien de dwalingen omtrent het funktioneren van de vakbeweging de voorwaarden vor- men voor haar werkelijk funktioneren.

Hoe dit alles ook moge wezen, de kloof oftewel de tegenstelling tus-

2) Aldus een verslag in *Het Vrije Volk* van 25 oktober 1960.

3) Dit is b.v. de Britse vakbondsbestuurder Hugh Scanlon overko- men nadat hij in Birmingham van 3.000 stakende Leyland-arbei- ders onmiddellijke werkhervatting eiste. (Bericht in het dag- blad *The Guardian* van 12 maart 1977).

sen de arbeiders en de vakbeweging is in geen enkel opzicht een gevolg van inzicht of theorie, maar een kwestie van de praktijk. Zij doet zich voor zodra arbeiders zelfstandig handelend datgene doen wat zij op grond van hun klassepositie moeten doen. Eenmaal zo ver, denken zij anders over de vakbeweging dan zij vóór hun zelfstandig optreden over de vakbeweging dachten. Zij komen tot hun zelfstandige aktie niet door een kritische instelling ten opzichte van de vakbeweging, hun kritiek op de vakbeweging (zich uitend in verwijten of door geweld) is een direkt gevolg van hun zelfstandige aktie. Hoe paradoxaal dat ook mag klinken: hoe sterker het geloof in de bond vooraf, des te groter de kans op dat soort woede-uitbarstingen die onze Britse vriend beschouwt als een teken van een voorafgaand helder bewustzijn van de werkelijke betekenis der vakbeweging. Wat hij niet ziet, is dat de strijd van de arbeiders niet resulteert uit hun bewustzijn, maar dat voor zover er zich veranderingen in hun bewustzijn voltrekken, deze een regelrecht gevolg zijn van hun strijd.

Om het nog eens in andere bewoordingen samen te vatten: niet het denken van de arbeiders bepaalt hun doen, maar hun doen bepaalt hun denken. Deze laatste samenhang is dermate nauw, dat er valt waar te nemen dat bijvoorbeeld hun denken over de vakbeweging aan even snelle veranderingen onderhevig is als hun optreden. Daarom behoeft geen vakbondsbestuurder zich de haren uit het hoofd te trekken wanneer arbeiders tijdens een 'wilde' aktie in groten getale uit verontwaardiging hun lidmaatschapsboekjes in stukken scheuren 4) en daarom behoeft geen enkele vakbondsbestuurder zich te verheugen indien na korte tijd de boze ex-leden zich toch weer als lid van de vakbeweging komen aanmelden.

Het is waar dat de tegenstelling tussen de arbeiders en de vakbeweging zich steeds duidelijker manifesteert, maar 't is even waar dat er een vakbeweging zal bestaan zolang het kapitalisme bestaat. Het is zinloos om te verwachten, dat de arbeiders in massa de vakbeweging de rug zullen toekeren; het is even zinloos om te verwachten, dat de vakbeweging met succes iets zou kunnen doen om de groeiende tegenstelling op te heffen 5).

-
- 4) Dat gebeurde o.a. tijdens de ('wilde') staking van 't Amsterdamse gemeentepersoneel in april 1955 uit woede over het feit dat NVV-voorzitter Vermeulen een poging had ondernomen om de leden van de 'moderne vakbeweging' de rol van stakingsbrekers te doen spelen, welke poging overigens daverend mislukte.
 - 5) Verwachtingen van de laatste soort duiken telkens weer op. In de jaren '70 leefden ze bij de z.g. 'maatschappij-kritische vakbeweging'. In maart j.l. droeg een sociaal-psycholoog in een proefschrift enkele recepten aan om de achterban van de vakbeweging 'meer te motiveren' en de vakbewegingstop te doen terugkeren op haar 'dwaalwegen' (aldus een beschouwing in *De Volkskrant* van 17-3-'83). Op 10 mei j.l. wijdde *Het Parool* aandacht aan een skriptie van een distriktsbestuurder van de Industriebond FNV, die ervoor waarschuwde dat "de vakbeweging dreigt te verzanden in bureaucratie" en die daarbij constateerde dat binnen de vakbeweging "van werkelijke zeggenschap van de leden nog nauwelijks sprake is".
-